

भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड, भरतपुर, चितवन

आ.ब. २०६९/०७० को वार्षिक प्रतिवेदन

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको मध्य भाग स्थित भरतपुर नगरपालिका अत्यन्त तिब्र शहरीकरणको कारण उच्च जनसंख्या वृद्धि भएको नगर हो । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार वि.सं. २०६८ आषाढ मसान्त सम्मको यस नगरको घरसंख्या २४,७३६ जसंख्या १,४३,८३६ र वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ५.०३ छ । जम्मा १४ वडामा विभाजित भरतपुर नगरपालिकाको वार्ड नं. १ को केहि भाग र वार्ड नं., २, ३ र ४ घना आवादी भएको व्यापारीक क्षेत्रभित्र पर्दछन । बाँकी वडाहरु राजमार्ग वरपर वसोवास क्षेत्र तथा त्यस भन्दा परका वस्तिहरु कृषि पशुपालन तथा वसोवास क्षेत्रको रुपमा विकाश भएको पाईन्छ । हाल कृषियोग्य जमिन प्लटिड गरी घडेरी बनाई घर बनाउने कम तिब्र भएकोले खानेपानी वितरण प्रणाली निर्माण भएको केहि वर्षमानै सुधार एवं विस्तार गर्नुपर्ने अवस्था आईपरेको छ । वर्तमान जासंख्या वृद्धिदर ५.०३ अनुसार २०६९ आषाढ सम्मको नगरको कुल जनसंख्या १,५८,६७० र घर संख्या २७,२२४ हुन आउँछ ।

भरतपुर नगरपालिकामा जुगेडि खोलाको मूहानवाट खानेपानी आपूर्ति गर्ने कार्यको शुरुवात खानेपानी तथा ढल निकास विभागवाट वि.सं. २०३३ तिर शुरु भएको हो । जापान सरकारको सहयोगमा वि.सं. २०५० मा दुइवटा टयूबवेल, रामनगर फिल्टर प्लाण्ट, १६०० घ.मी.को पानीपोखरी र थप वितरण लाईन निर्माण गरि आयोजनाको सुधार विस्तार भएको हो । यो आयोजना वि.सं. २०५६ श्रावण १ गतेदेखि नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखालाई हस्तान्तरण गरिएको हो । हस्तान्तरण भएको केहि वर्षमानै (वि.सं.२०६१) जुगेडी सिष्टम बाढिवाट क्षतिग्रस्त भएकोले रामनगर र देवघाट क्षेत्रको सेवा बन्द भयो । संस्थानले उक्त प्रणालीको मर्मत संभार गर्न तथा नगरमा समयानुकूल सेवा प्रणालीको विस्तार गर्न सकेन । थप क्षेत्रमा सेवा विस्तारको लागि भरतपुर नगरपालिकाले खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड मार्फत खानेपानी सेवा सञ्चालन गर्ने र नेपाल सरकारले नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखाको सम्पत्ति तथा दायित्व भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डमा हस्तान्तरण गराईदिने गरि शहरी तथा वातावरणीय सुधार परियोजना (Urban and Environmental Improvement Project, UEIP) अन्तर्गत नेपाल सरकारको ऋण तथा अनुदानमा भरतपुर खानेपानी आयोजनाका नयां संरचनाहरुको निर्माण कार्य आ.ब. २०६२।०६३ मा शुरु भई आ.ब.२०६७।०६८ मा सम्पन्न भएको हो ।

२. भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको गठन तथा बोर्डले गरेका मुख्य कार्यहरु:

उद्देश्य,कार्यक्षेत्र तथा बोर्डको गठन: खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३ले नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई सेवालाई नियमित, व्यवस्थित, गुणस्तरयुक्त र सुलभ बनाई यस क्षेत्रका बासिन्दालाई भरपर्दो सेवा प्रदान गर्ने गराउने उद्देश्यले सम्बन्धित नगरपालिकासंग परामर्शमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकासन गरि नेपाल सरकारलाई खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड गठन गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । उक्त ऐनमा बोर्ड अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित संगठित संस्था हुने उल्लेख गरिएको छ । भरतपुर नगरपालिकाको सिफारिसमा खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३को दफा ५ उपदफा १ बमोजिम नेपाल सरकार भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालय (माननिय मन्त्रिस्तर)को मिति २०६४।०५।३१को निर्णय अनुसार भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड गठन भएको हो । नेपाल राजपत्रमा मिति २०६७।०१।०६ मा प्रकासित सूचना अनुसार सम्पुर्ण भरतपुर नगरपालिका क्षेत्रलाई यसको कार्यक्षेत्र तोकिएको छ । भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालयको मिति २०६४।०६।०२को पत्र बमोजिम भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालयका (हाल शहरी विकास मन्त्रालय) प्रतिनिधिको रुपमा खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवनका प्रमुखलाई तोकीएको छ । तत्कालको लागि कार्यकारी निर्देशकमा शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागवाट भरतपुर नगरपालिकामा खटिनु भएका परियोजना व्यवस्थापकलाई तोकिएको हो ।

कार्यसमिति सम्बन्धि व्यवस्था: खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३ ले बोर्डको कार्यकारी समितिमा भरतपुर नगरपालिकाको प्रमुख-१, स्थानिय उद्योग बाणिज्य संघको अध्यक्ष-१, नेपाल सरकारको प्रतिनिधि-१, गरि ३ जना पदेन सदस्य र बोर्डवाट मनोनित स्थानीय उपभोक्ता संघको अध्यक्ष-१, खानेपानी क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाको प्रतिनिधि-१, र सम्बन्धित क्षेत्रको विज्ञ सदस्य-१ गरि ३ जना मनोनित सदस्य रहने व्यवस्था गरेको छ । मनोनित सदस्यहरुको पदावधि चार वर्षको हुन्छ । त्यसैगरि बोर्डले कार्यकारी निर्देशक प्रतिस्पर्धावाट छनौट गरि नियुक्ति गर्ने, सदस्यहरुमध्येवाट अध्यक्षको चयन गर्ने र कार्यकारी निर्देशकले सदस्य सचिव भई काम गर्ने कानूनी व्यवस्था छ ।

मनोनित सदस्यहरूको चयन: यस बोर्डको पहिलो र दोश्रो बैठक भरतपुर नगरपालिकाका प्रमुख तथा कार्यकारी अधिकृत श्री प्रेमराज जोशीज्यूको अध्यक्षतामा क्रमशः मिति २०६४।०९।२८ र २०६५।०५।२६ बसी बोर्डका प्रारम्भिक विषयहरूमा छलफल गर्‍यो । तेस्रो बैठक कार्यकारी अधिकृत श्री रामजी प्रसाद बरालको अध्यक्षतामा २०६५।११।१६ मा बस्यो । कार्यकारी अधिकृत श्री रामजी प्रसाद बरालको अध्यक्षतामा २०६५साल फागुन २० गते बसेको चौथो बैठकले खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३ को दफा १०को उपदफा २ को खण्ड ड र च बमोजिम बोर्डको कार्यकारी समितिमा खानेपानी उपभोक्ता संघको तर्फबाट कृष्णपुर खानेपानी उपभोक्ता समितिका अध्यक्ष श्री रामराज पौडेल र खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय गैरसरकारी संघ संस्थाको तर्फबाट दियालो परिवारका सदस्य श्री बद्रि प्रसाद अधिकारीलाई बोर्ड सदस्यमा मनोनयन गर्ने निर्णय गर्‍यो ।

अध्यक्षको चयन: मिति २०६५ साल चैत्र २६ गतेको बोर्ड बैठकले खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३को परिच्छेद ३ दफा १० को उपदफा ६ बमोजिम भरतपुर नगरपालिकाका प्रमुख एवं कार्यकारी अधिकृतलाई बोर्डको अध्यक्षमा चयन गर्ने निर्णय गरेको छ ।

त्यसै गरी मिति २०६९ वैशाख २४ गतेको बैठकबाट खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको विज्ञ बोर्ड सदस्यमा भरतपुर नगरपालिका वार्ड नं. १२ निवासी रजनी शाह (मल्ल) लाई मिति २०६९।११।१९सम्मका लागी मनोनयन गर्ने निर्णय गर्‍यो । कार्यसमितिका मनोनित सदस्यहरूको म्याद २०६९ फाल्गुन १९मा समाप्त भएकोले यस बोर्डले खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन, २०६३ को प्रावधान बमोजिम बोर्डको विभिन्न मितिको बैठकबाट मनोनित सदस्यहरूको चयन गरेको छ । विभिन्न समयमा भरतपुर नगरपालिकाका प्रमुख एवं कार्यकारी अधिकृतको सरुवा, उद्योग बाणिज्य संघ चितवनको नयाँ निर्वाचन र परियोजना व्यवस्थापकको सरुवासँगै हाल यस बोर्डमा तपशिल बमोजिमका पदाधिकारीहरू बोर्ड सदस्यको रूपमा रहनु भएको छ ।

वर्तमान कार्यसमितिका सदस्यहरू:

पदेन सदस्यहरू:

- क) अध्यक्ष: भरतपुर नगरपालिकाका प्रमुख श्री नारायण प्रसाद सापकोटा
- ख) सदस्य, स्थानिय उद्योग बाणिज्य संघका अध्यक्ष डा.श्री तिलचन्द्र भट्टराई
- ग) सदस्य, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवनका डिभिजन प्रमुख श्री हरिकृष्ण पौडेल (हाल निमित्त डिभिजन प्रमुख श्री ज्ञान प्रकाश पौडेल)

मनोनित सदस्यहरू:

- घ) सदस्य (स्थानीय उपभोक्ताका संघको तर्फबाट प्रतिनिधि):
श्री रामराज पौडेल (बोर्डको मिति २०६९।११।२२को बैठकबाट मनोनित)
- ङ) सदस्य (खानेपानी क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाको तर्फबाट प्रतिनिधि):
श्री बद्रि प्रसाद अधिकारी (बोर्डको मिति २०७०।०१।११को बैठकबाट मनोनित)
- च) सदस्य (खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको विज्ञ सदस्य) :
श्री रजनी शाह (मल्ल), (बोर्डको मिति २०७०।०२।०७ को बैठकबाट मनोनित)

कार्यकारी निर्देशक:

- छ) श्री शालिकराम पौडेल (मिति २०६७ माघ ४ गते देखि हाल सम्म, बोर्डको अनुरोधमा नेपाल सरकारले काजमा खटाएको)

कार्यसमितिले हालसम्म गरेका मुख्य मुख्य नीतिगत एवं व्यवस्थापकिय कार्यहरू:

यस अवधिका मुख्य नीतिगत तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी उपलब्धिहरू यस प्रकार छन् ।

- नयाँ धारा जडान सम्बन्धी कार्यविधि र शुल्कहरूको निर्धारण गरेको
- भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड नियमावली, २०६६ तयार गरी नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको
- शहरी तथा बातावरणीय सुधार परियोजना अन्तर्गत खानेपानी प्रणालीको अधिकांस निर्माण कार्य २०६६ चैत्र मसान्तमा सम्पन्न भए पश्चात भरतपुर नगरपालिकासंगको सहमतीमा २०६७ वैशाखदेखि असारसम्म परिक्षणको रूपमा र तत् पश्चात सम्पूर्ण प्रणालीमा नियमित रूपमा पानी सन्चालन गरेको
- बोर्डको पटक पटकको प्रयास पछि मिति २०६७।१२।२२मा नेपाल सरकारले बि.सं. २०६७ पौष मसान्तलाई समय सिमा मानेर संस्थानको भरतपुर शाखाको सम्पत्ति तथा दायित्व यस बोर्डमा हस्तान्तरण गर्ने निर्णय गरेको

- भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको अनुरोधमा २०६७ माघ २ गते भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालयले बोर्डमा कार्यकारी निर्देशक नियुक्ती नभए सम्मको लागी कार्यकारी निर्देशकको रुपमा काम गर्न सिनियर डिभिजनल ईन्जिनियर श्री शालिकराम पौडेललाई काजमा खटाए पश्चात बोर्डले संस्थान हातामा आफ्नो छुट्टै कार्यालय स्थापना गरी संस्थान सँगै समानान्तर रुपमा सेवा सन्चालन गर्ने, महशुल उठाउने, आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरि सेवा विस्तारका कार्यहरु शुरु गरेको
- भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड, “कर्मचारी प्रशासन विनियमावली २०६९” र “आर्थिक प्रशासन विनियमावली २०६९” तयार गरी नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको
- संस्थान हस्तान्तरण प्रकृया पटक पटक अवरुद्ध भएको र संस्थानको कर्मचारी युनियनले सेवा संचालनमा अवरोध गरेकोले कृष्णपुर पानी टंकी हातामा कार्यालय भवन निर्माण गरी त्यहिबाट सेवा संचालन गरेको
- लामो प्रयास र संघर्ष पश्चात मिति २०६९।०५।२०मा नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखाको सम्पत्ती तथा दायित्व बोर्डमा हस्तान्तरण गरि लिएको
- शहरी तथा बातावरणीय सुधार परियोजना अन्तर्गत निर्मित खानेपानी प्रणाली निर्माणमा भएको जनश्रमदान बापत तत्कालको लागि भरतपुर नगरपालिकाले बोर्डलाई उपलब्ध गराएको सापटी रकम रु. २ करोड १० लाख १५ हजार असी मध्ये रु. १ करोड ८५ लाख नगरपालीकालाई फिर्ता गरिएको
- भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको कर्मचारी प्रशासन विनियमावली, २०६९ बमोजिम पदपूर्ति समिति गठन
- नयाँ महशुल तथा सेवा शुल्कहरुको प्रस्ताव तयार गरि महशुल निर्धारण आयोगमा पठाएको
- कर्मचारी पदपूर्ति सम्बन्धि निर्देशिकाको ड्राफ्ट तयार भएको

यस प्रकार बोर्ड गठन पश्चात बोर्डले अधिकांस समय संस्थान हस्तान्तरणको लागि पहल गर्नमै खर्च गर्नुपर्थ्यो । करीव ४ वर्षसम्म आफ्नो व्यवस्थित कार्यालय र कर्मचारी संयन्त्र समेत निर्माण हुन सकेन । तथापी बोर्डबाट सेवा संचालन पश्चात ग्राहकहरुलाई दिईने सेवाहरुलाई अत्यन्त सहज र सरल तरिकाले दिईने व्यवस्था गरियो । भरतपुर नगरपालिकासंगको साभेदारीमा सेवा क्षेत्र विस्तारमा जोड दिईयो । यस बोर्डलाई व्यवसायिक ढंगले संचालन गर्ने कार्यमा कार्यसमितिको मार्गदर्शन र प्रयास उल्लेखनिय रहेको छ ।

३. नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखाको सम्पत्ती तथा दायित्व हस्तान्तरण:

नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखाको सम्पत्ती तथा दायित्व बोर्डमा हस्तान्तरण गराईदिन यस बोर्डले नेपाल सरकार समक्ष निवेदन दिई नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद् आर्थिक तथा पुर्वाधार समितिको मिति २०६७।०९।१२ को बैठकबाट सम्पत्ति तथा दायित्व बोर्डमा हस्तान्तरण गर्ने निर्णय भएको हो । संस्थानले तुलनात्मक रुपमा बढि महशुल उठुने भरतपुर शाखा हस्तान्तरण गर्न नचाहेका कारण उक्त निर्णय कार्यन्वयनमा केहि कठिनाई आयो । बोर्डको लामो प्रयास र बोर्ड सदस्य श्री रामराज पौडेलको संयोजकत्वमा बोर्ड सदस्यहरु, नगरस्तरीय टोल सुधार संस्था, स्थानिय उपभोक्ता समितिहरु र अन्य सरोकारवाला संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरु सहितको संघर्ष एवं समन्वय समितिले संचालन गरेको दवाबमुलक कार्यक्रमहरु पश्चात शहरी विकास मन्त्रालयको समन्वयमा ०६९।०५।२०मा नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखाको सम्पत्ती तथा दायित्व यस बोर्डमा हस्तान्तरण भएको हो ।

४. भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डले संचालन गरेको सेवा प्रणालीको संक्षीप्त विवरण: यस बोर्ड अन्तर्गत संस्थानबाट प्राप्त, भरतपुर नगरपालिकाबाट (UEIP Project अन्तर्गत निर्माण भएको) प्राप्त र बोर्डको आन्तरिक श्रोत, भरतपुर नगरपालिका र अन्य दातृ निकायबाट प्राप्त श्रोतबाट निर्मित संरचना समेत गरि बोर्ड अन्तर्गत तालिका नं. १ अनुसारका मुख्य संरचनाहरु चालु रहेका छन् ।

सम्पुर्ण सम्पत्ति हस्तान्तरण पश्चात भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड अन्तर्गत संस्थानबाट प्राप्त १३ करोड २९ लाख, ७७ हजार भ.न.पा.को **UEIP Project** बाट प्राप्त २७ करोड ३० लाख ९८ हजार र बोर्डले आफ्नो आन्तरिक श्रोत तथा भ.न.पा., उपभोक्ता समुदाय र अन्य सहयोगी संस्थाको सहयोगमा निर्माण गरेको ५ करोड ५८ लाख ३५ हजार गरी जम्मा रु. ४६ करोड १९ लाख १० हजार वरावरको सम्पत्ती छ भने, उक्त सम्पत्ती सँगै रु. ७ करोड ८८ लाख ०६ हजार वरावरको ऋणको साँवा तथा ब्याजको दायित्व छ ।

तालिका नं. १ : भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डले संचालन गरेको सेवा प्रणालीको संक्षिप्त विवरण

विवरण	नेपाल खानेपानी संस्थानबाट प्राप्त	भ.न.पा.बाट प्राप्त (UEIP Project)	बोर्डबाट निर्माण गरिएको (बोर्ड, भ.न.पा., उ.स. र गै.स.स. को सहयोग)	जम्मा	कैफियत
डिप ट्यूबवेल्	८ वटा	५ वटा,	५ वटा,	१८ वटा,	१६ चालु, २ निर्माणाधिन
जेनेरेटर	१ सेट (१००के.भि.ए.)	३ सेट (१००के.भि.ए. २, १८० के.भि.ए. १)		४ सेट (१००के.भि.ए. ३, १८० के.भि.ए. १)	
पानी पोखरीको संख्या र क्षमता	२ वटा ४००घ.मी. ओभरहेड १, १२००घ.मी. जमिन १)	३ वटा (४५०घ.मी. ओभरहेड १, ९००घ.मी. जमिन १, १०००घ.मी. जमिन १)		५ वटा ३९५० घ.मी. (८५०घ.मी. ओभरहेड , ३१००घ.मी. जमिन)	
कार्यालय भवन	२ वटा		१ वटा	३ वटा	
पाइपलाईनको कूल लम्बाइ	७७ कि.मी. (DI, GI, HDP)	२१४ कि.मी (HDP)	७९ कि.मि.	३६० कि.मि.	
स्थिर सम्पत्तीको मूल्य, रु.	१४,७७,७८,०००.०० (ह्यास कट्टी पछि, २०६६ आषाढ मसान्तको मूल्यमा)	२८,०५,६९,०००.०० (२०६८ असारको मूल्यमा निर्माण अवधिको ब्याज सहित)		ह्यास कट्टी दर निर्धारणपछि, २०७० आषाढ मसान्तको मूल्यमा राख्नुपर्ने)	
	१३,२९,७७,०००.०० (२०६९ आषाढ मसान्तको मूल्यमा)	२७,३०,९८,०००.०० (२०६९आषाढ मसान्तको मूल्यमा)	५,५८,३५,९९७.० (२०७० असारको मूल्यमा)		

५. शहरी तथा वातावरणीय सुधार परियोजना अन्तर्गत निर्माण भई बोर्डले संचालन गरेको सेवा प्रणालीको खर्च तथा ऋण सम्बन्धि संक्षिप्त विवरण:

- आयोजनाको कूल खर्च: रु. २६ करोड २६ लाख ८८ हजार ५ सय ।
- नेपाल सरकारको अनुदान : रु. १६ करोड २८ लाख ६६ हजार ९ सय बीस ।
- भरतपुर नगरपालिकाले नेपाल सरकारबाट प्राप्त ऋण: रु. ७ करोड ८८ लाख ६ हजार ५ सय पचास ।
- जनश्रमदान बापत भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डले उपभोक्ताबाट संकलन गर्नुपर्ने रकम मध्ये तत्कालको लागि भरतपुर नगरपालिकाले बोर्डलाई उपलब्ध गराएको सापटी रकम: २ करोड १० लाख १५ हजार असी ।
- भरतपुर नगरपालिकाको सापटी रकममध्ये बोर्डले २०७० असार मसान्तसम्म रु. १ करोड ८५ लाख फिर्ता गरी सकेको छ ।

६. भरतपुर नगरपालिकामा वर्तमान खानेपानी सुविधाको स्थिति (२०७० आषाढ मसान्त सम्मको):

- नगरपालिकाका करिव २७,२२४ घरधुरी मध्ये जम्मा १४,५०० ग्राहक मार्फत ९०,००० जनसंख्यालाई बोर्ड मार्फत सेवा पुगेको
- करिव ७०० घरधुरीमा उपभोक्ता समिति मार्फत संचालित स-साना खानेपानी स्कीमहरु (रामनगर, ठिमुरा, देवघाट, जखडीमाई, रोजगार्डेन, कृष्णपुर र बाईसविघा) बाट सेवा पुगेको छ ।
- उक्त आयोजनाहरुमध्ये केहिलाई बोर्डले आवश्यक परेको समयमा प्राविधिक र आर्थिक सहयोग गर्ने गरेको छ ।
- बोर्डले भरतपुर नगरपालिकाको साभेदारीमा विकास गरेका खानेपानी आयोजनाहरु, प्रेमबस्ती, गोरीगंज, तोरीखेत, कैलासनगर र आनन्दपुर निर्माणकै चरणमा रहेका छन् ।
- वार्ड नं. ९, ११ र १२को केरुङ्गा नाला पुर्वलाई लक्षित गरि सर्वेक्षण गरिएको नौरङ्गे खानेपानी आयोजनाको लागि आवश्यक जग्गा उपलब्ध गराउने र आर्थिक श्रोत जुटाउने प्रयास भईरहेको छ ।

७. भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापनले हासील गरेका मुख्य उपलब्धीहरू :

भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको गठन वि.सं. २०६४ सालमा भएको हो । शुरुका दिनहरूमा भ.न.पा.बाट UEIP Project निर्माणकै क्रममा भएकोले २०६७ पौषसम्म यस बोर्डको भुमीका उक्त Project को निर्माणमा सहयोग गर्ने, नीति नियम बनाउने र खानेपानी संस्थानको सम्पत्ती तथा दायित्व बोर्डमा हस्तान्तरणको लागि नेपाल सरकार संग पहल गर्ने कार्यमा सिमित रह्यो । २०६७ पौष पछाडी मात्र यस बोर्डले नियमित रुपमा सेवा संचालन र सेवा क्षेत्र विस्तारका कामहरू शुरु गरेको हो । आ.व. २०६९।०७० सम्म बोर्डले हासिल गरेका मुख्य उपलब्धिहरू यस प्रकार छन् ।

सेवा प्रणाली हस्तान्तरण:

- आ.व. २०६७।०६८ देखि २०६९ भाद्र २० सम्म UEIP अन्तर्गत निर्माण भएको सेवा प्रणाली मार्फत संस्थानसँगै समानान्तर रुपमा सेवा संचालन गर्दै आएकोमा २०६९ भाद्र २० पश्चात सम्पूर्ण प्रणालीको जिम्मेवारी लिएको छ ।
- UEIP अन्तर्गत निर्माण भएको सेवा प्रणालीको संचालन बोर्डबाट हुँदै आए तापनि विधिवत रुपमा भरतपुर नगरपालिकाबाट उक्त सम्पत्ति तथा दायित्व हस्तान्तरण भई सकेको छैन । यसको लागि बोर्डले सेवा प्रणालीसंग जोडिएको ऋण तिर्ने प्रतिबद्धता सहितको संझौताको ड्राफ्ट तयार गरि भरतपुर नगरपालिकालाई पठाईसकेको छ ।

कम्प्युटर विलिङ् प्रणालीको शुरुवात:

- महशुल संकलनका लागी शुरुदेखिनै (२०६७ चैत्र) UEIP अन्तर्गतको प्रणालीका ग्राहकहरूको लागि कम्प्युटर विलिङ् प्रणाली शुरु गरिएको थियो । संस्थान हस्तान्तरण भएको दश दिनभित्रमै संस्थानतर्फका ग्राहकहरूको विवरण समेत कम्प्युटरमा व्यवस्थित गरि मिति २०६९ असोज १ देखि सम्पूर्ण सिष्टममा कम्प्युटर विलिङ् प्रणाली शुरु भएको छ ।
- कृष्णपुरस्थित कार्यालय र बसेनीस्थित कार्यालयका कम्प्युटरहरू World Link को Virtual Private Network (VPN) मार्फत एक आपसमा Networking गरि दुईवटा काउण्टरमध्ये आफुलाई पायक पर्ने काउण्टरबाट नयाँ धारा जडान एवं महशुल भुक्तानी गर्नसक्ने व्यवस्था मिलाईएको छ ।
- यसबाट वार्ड नं ५, ६, ७, ८, ९, १३, १४ र वार्ड नं. १० को एअरपोर्ट दक्षिणको भागका ग्राहकहरूलाई सेवा लिन अत्यन्त सहज भएको छ ।

क्षमता विस्तार:

- प्रेमबस्ती, नारायणपुर, गौरीगंज, तोरीखेत, कैलासनगर र आनन्दपुरमा भ.न.पा. तथा स्थानीय उपभोक्ताहरूसंगको सहकार्यमा नयाँ खानेपानी प्रणाली निर्माण शुरु गरेको छ । यसको लागि स्थानीय उपभोक्ताहरूको पहल र सहयोगमा यस बोर्डलाई ७ कट्टा जग्गा निशुल्क प्राप्त भएको छ । नयाँ क्षेत्रमा ४ वटा र पुरानो सेवा क्षेत्रमा १ गरि जम्मा ५ वटा डिप ट्युबवेल्हरूको निर्माण भएको छ । यसबाट दैनिक पानी उत्पादन क्षमता १ करोड ५० लाख लिटरबाट २ करोड ४० लाख लिटर पुगेको छ ।
- हालसम्म पुरानो प्रणालीभित्र ३८ कि.मी.र नयाँ प्रणालीमा ४२ कि.मी. गरि ८० कि.मि. थप वितरण लाईन निर्माण गरिएको छ । वितरण लाईन भएका स्थानहरूमा ग्राहकले मागेकै दिनमा धारा स्वीकृत गरि सुख्खा समयमा ७ दिन भित्र र अन्य समयमा १,२ दिन भित्रमा धारा जडान गरिदै आएको छ ।

चुहावट नियन्त्रण:

- व्यापक रुपमा अनुगमन गरि २०६९ भाद्र २० पश्चात १४० जना ग्राहकहरूबाट १२ लाख भन्दा बढि थप महशुल संकलन गरिएको छ ।
- मिटर जडान नभएका ग्राहकको संख्या १२०० बाट ३०० मा झर्न गएको छ । पहिलेनै जडान भएका ३० वटा सार्वजनिक धाराहरूलाई मिटर जडान गरि समुहगत धारामा परिवर्तन गरिएको छ ।
- सबै ग्राहकहरू नम्बरिङ गरिएकोले मिटर रिडिङ् कार्य बढि प्रभावकारी (Efficient) भएको छ । सिनियर स्टाफहरूलाई मिटर रिडिङ् र चुहावट अनुगमन गर्न सहज भएको छ । फलस्वरुप ग्राहकसँग मिलेर मिटर रिडरले मिटर अंक तलमाथि गर्ने प्रवृत्तिमा कमी आएको छ ।

- उल्लेखित प्रयास स्वरूप गत वर्षसम्म चुहावट दर करिव ३८ % रहेकोमा हुँदा हालको चुहावट दर करिव ३२ %मा झरेको छ र यो दर अबै घट्दो क्रममा छ । यहि महशुल दर अनुसार गत वर्षको प्रति ग्राहक प्रति महिना औसत महशुल संकलन रु.१५४.०० भएकोमा यस वर्ष प्रति ग्राहक प्रति महिना औसत महशुल संकलन रु.१८०.००पुगेको छ ।

८. बोर्डको बर्तमान अवस्था:

बि.सं. २०६७ माघदेखि यस बोर्डले छुट्टै कार्यालयको रूपमा काम शुरू गरेतापनि करिव २ वर्ष संस्थानको सम्पत्ती तथा दायित्व यस बोर्डमा हस्तान्तरण गर्ने नेपाल सरकारको निर्णय कार्यान्वयन गराउन संघर्ष गर्नुपऱ्यो । गत भाद्र २०मा संस्थान हस्तान्तरण भए पश्चात मात्र यसले सम्पूर्ण प्रणालीको जिम्मेवारी पाएको हो । संस्थाको हिसावले हाल यो बोर्ड अत्यन्त शुरुवातको अवस्थामा छ । अधिकांश करारका कर्मचारीहरुबाट काम संचालन भएको छ । यसको संस्थागत संरचना तयार भई सकेको छैन । बोर्डका नीति नियम, निर्देशिका र कार्य पद्धतिहरु निर्माणकै क्रममा छन् । यस बोर्डमा सामान्य दैनिक कामकाज संचालन र मर्मत संभारका लागि आवश्यक जनशक्ति बाहेक व्यवस्थापन तहमा काम गर्ने, पानीको गुणस्तर मापन गर्न सक्ने र ईञ्जिनियरिङ् सम्बन्धी कामहरु गर्नसक्ने कर्मचारीहरु छैनन् । उनीहरुलाई समयानुकूल तालीम दिन सकिएको छैन । यस बोर्डले नेपाल सरकारले अन्तरिम व्यवस्थापनका लागि काजमा खटाएका कार्यकारी निर्देशक, संस्थानबाट सरी आएका ४ जना स्थायी कर्मचारी र करारमा कार्यरत ३५ र आंशिक समय काम गर्ने ६ जना गरी जम्मा ४६ जना कर्मचारीहरुबाट १६ वटा ट्युबवेल, ४०० कि.मि. वितरण प्रणाली १४८०० ग्राहक सहित ४० बर्ग कि.मि.मा फैलिएको सेवा क्षेत्रमा सेवा दिईरहेको छ ।

UEIP Project शुरू हुनुभन्दा पहिले संस्थानले सेवा संचालन गर्दा ७ वटा ट्युबवेल, ७५ कि.मि. वितरण प्रणाली, ६००० ग्राहक र करिव १० बर्ग कि.मि. सेवा क्षेत्र हुँदा ६८ जनासम्म कर्मचारी कार्यरत रहेको पाईन्छ । बोर्डमा कार्यरत कर्मचारी संख्या प्रति हजार ग्राहक बराबर ३.०३ मात्र छ । जबकी नेपाल खानेपानी संस्थानको यो अनुपात ११.०० र काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेडको ८.२ छ भने अधिराज्यका अन्य उपभोक्ता संस्थाहरुको यो अनुपात ५.०० को हाराहारीमा छ । समग्रमा बोर्डको सेवा सुधारोन्मुख छ । नेपाल सरकार शहरी विकास मन्त्रालय र दातृ निकाय ए.डि.बि.मा समेत राम्रो सन्देश गएको अवस्था छ । हेटौँडा बोर्डले समेत यस बोर्डसँग निकटतम सम्पर्कमा रही आफ्ना गतिविधिहरु अगाडी बढाई रहेको छ ।

९. बोर्डको बर्तमान तथा भावी कार्ययोजना:

सन् २०१७ सम्म सबैलाई आधारभुत स्तरको खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा उपलब्ध गराउने नेपाल सरकारको लक्ष अनुसार आफ्नो सेवा क्षेत्रमा आधारभुत वा मध्यम स्तरको खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा उपलब्ध गराउनु यस बोर्डको पहिलो दायित्व हो । भर्खरै स्थापना भएको र आफ्नो व्यवस्थापन संयन्त्र समेत पूर्णरूपमा तयार भई नसकेको अवस्थामा यस बोर्डको आफ्नो श्रोतबाट मात्र उल्लेखित लक्ष हासिल गर्न संभव छैन । यसको लागि बोर्डले भरतपुर नगरपालिका, शहरी विकास मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल निकास विभाग तथा अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरु सँग साभेदारीमा नयाँ आयोजना/कार्यक्रमहरु संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

विभिन्न निकायहरुबाट उपलब्ध हुन सक्ने श्रोतलाई एकिकृत कोष (Basket Fund) को रूपमा परिचालन गरि खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सकिनेमा उल्लेखित लक्ष सजिलै हासिल गर्न सकिन्छ । यसै सन्दर्भमा खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवन मार्फत आ. व. २०७०/०७१ देखि सह-लगानीमा कैलासनगर खानेपानी आयोजनाका थप निर्माण कार्यहरु संचालन गर्ने गरि सह-लगानी सम्बन्धी प्रस्ताव खानेपानी तथा ढल निकास विभागमा पठाईएको छ । बर्तमान महशुल दरबाट संचालन खर्च धान्न पनि मुश्किल पर्ने र बोर्डले संचालन गरेको सम्पत्तिहरुसँगै श्रृजना भएका दायित्वहरु पुरा गर्नुपर्ने भएकोले नयाँ महशुल प्रस्ताव तयार भएको छ ।

खानेपानी सेवा सुधार विस्तारको लागि भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डले निम्न अनुसारका कार्यक्रमहरु चरणबद्ध रूपमा संचालन गर्ने कार्यनीति लिएको छ ।

- पुरानो प्रणाली र शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना अन्तर्गत निर्मित प्रणालीले ओगटेको सेवा क्षेत्र भित्र पाईप लाईन नपुगेका सडकहरुमा हरेक वर्ष पाइप लाईन थप गरि सेवा विस्तार गर्दै जाने ।
- द्वै सिष्टमबाट नसमेटिएका र घना आवादी भई सकेका वडा नं.११, १२, र ९ को केरुङ्गा नाला पुर्वको बांकी क्षेत्रलाई समेट्ने गरी नयाँ प्रणाली निर्माण गर्ने लक्ष्य लिइएको छ । आ. व. २०६८÷०६९df बोर्डको अनुरोधमा खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवनबाट उक्त क्षेत्रलाई समेट्ने गरि नौरङ्गे (धनगढा) खानेपानी आयोजनाको प्रारम्भिक लागत ईष्टिमेट तयार भएको छ । उपयुक्त जग्गा र भरपर्दो आर्थिक श्रोत उपलब्ध हुन

नसकेकोले यो आयोजना अघि बढ्न सकेको छैन । केहि जग्गा दाताहरुबाट निशुल्क जग्गा दिने प्रस्ताव आएको छ । नयाँ महशुल निर्धारण हुन नसकेको कारण बोर्डबाट यसै वर्ष लगानी गर्न नसकिने भएकोले जग्गा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

- भ.न.पा वडा नं. ७, ८ र १४ वडाहरुमा सेवा पुग्ने गरी भरतपुर नगरपालिकासंगको साभेदारीमा प्रेमवस्तीमा १ सेट डिप ट्युववेल निर्माण भई सकेको छ । आ.ब. २०७०/०७१ को खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवनको वार्षिक कार्यक्रममा प्रमवस्ती खानेपानी आयोजनाको लागि रु. ५ लाख विनियोजन भएको छ ।
- भरतपुर नगरपालिका वा अन्य निकायबाट निर्माण भएका ठिमुना, रामनगर, भोजाड (जखडीमाई) र नारायणपुर (रोज गार्डेन), बाईस बिघा स्कीमहरुलाई सम्बन्धित उपभोक्ता समिति संगको समन्वयमा बोर्डको स्वामित्वमा ल्याई सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाउने वा उपभोक्ता समितिहरुले आफै संचालन गरेको अवस्थामा आवश्यक प्राविधिक र व्यवस्थापकिय सहयोग गर्ने ।
- व्यवस्थापन सुधारको लागि स्थानिय नगरपालिका, टोल सुधार संस्थाहरु र अन्य गैर सरकारी संघ संस्थाको सहयोगमा प्रदुषण रोकथाम, चुहावट नियन्त्रण, ग्राहक सचेतना, ग्राहक नम्बरिड जस्ता प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरी व्यवस्थापन बोर्ड र सेवाग्राहीहरु बिच सुमधुर सम्बन्ध स्थापित गरि चुहावट नियन्त्रण गरि सेवास्तर बृद्धि गर्ने ।
- वातावरणीय सरसफाई कार्यक्रम अन्तर्गत भरतपुर नगरपालिकासंगको सहकार्यमा फोहर पानी व्यवस्थापन र सरसफाई सम्बन्धि जनचेतना मुलक कार्यक्रमहरु सन्चालन गरि प्रदुषण रोकथाम र ठोस फोहर घटाउनका साथै सरसफाई सम्बन्धि नीति नियम तर्जुमा गर्न भरतपुर नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने ।

१०. नयाँ महशुल तथा अन्य सेवा शुल्कहरुको निर्धारण:

१०.१ नयाँ महशुल निर्धारण गर्नुपर्ने कारणहरु:

हाल बोर्डले लिई आएको महशुल दर नेपाल खानेपानी संस्थानले २०६१ सालमा तय गरेको हो । यो दर बृद्धिको लागि संस्थानले पटक पटक प्रयास गर्दै आएको थियो । संस्थान कमजोर हुनुको मुख्य कारणनै समयानुकुल महशुल निर्धारण गर्न नसक्नु हो । यसकै कारण खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डहरु र काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेड जस्ता संस्थाहरुको जन्म भएको हो । भरतपुर नगरपालिकाले गरेको ऋण संभौता बमोजिम आजभन्दा ३ वर्ष पहिलेनै सम्पूर्ण प्रणाली बोर्डले संचालन गरि नयाँ महशुलमा जानुपर्ने थियो ।

खानेपानी संस्थानलाई जस्तो सरकारले वार्षिक रुपमा अनुदान दिने व्यवस्था छैन । बोर्डले आफ्नै आम्दानीबाट संस्था संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । विभिन्न बस्तु र सेवामा भएको मुल्य वृद्धि, नियमित क्षमता विस्तारमा गर्नुपर्ने लगानी, मर्मत संभार खर्चमा बृद्धि, जनशक्ति थप गर्नुपर्ने, कर्मचारीहरुको उपदान खर्च, प्राविधिक चुहावट, ईन्धन खर्चमा भएको बृद्धि, गुणस्तर सुधारमा गर्नुपर्ने लगानी, ऋणको साँवा तथा ब्याज भुक्तानी तथा आफ्नो बैधानिक महशुल दर कायम गर्नको लागि समेत यस बोर्डले नयाँ महशुल निर्धारण गर्नुपरेको हो । नयाँ महशुल दरको प्रस्ताव यस बोर्डले मात्र गरेको नभई काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेड र नेपाल खानेपानी संस्थानले समेत गरेका थिए । काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेडको नयाँ महशुल स्वीकृत भईसकेको छ भने संस्थानको प्रस्ताव निर्णय प्रकृत्यामा छ ।

बोर्डले वितरण गरेको पानीको उत्पादन लागत रु. १८ प्रति युनिट पर्दछ भने बर्तमान औसत बिक्रि दर रु. १५० छ । बर्तमान महशुल अत्यन्त न्युन भएको र यहि दर कायम रहेमा केही वर्षमानै सेवा बन्द गर्नुपर्ने अवस्था आउने भएकोले संस्थालाई आर्थिक रुपमा दिगो बनाउन बोर्डले बर्तमान कानूनी व्यवस्था अनुसार गत ज्येष्ठमा महशुल निर्धारण आयोगमा आफ्नो नयाँ महशुल प्रस्ताव पठाएको हो ।

१०.२ नयाँ महशुल निर्धारण प्रकृत्याको बर्तमान अवस्था:

नेपाल सरकारको बर्तमान खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धि नीति, शहरी तथा वातावरणीय सुधार परियोजना (Urban and Environmental Improvement Project, UEIP) कार्यान्वयनको लागि गरिएको ऋण सम्झौताको उद्देश्य तथा भावना र खानेपानी महशुल निर्धारण आयोग मार्फत महशुल निर्धारण गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था अनुरूप यस बोर्डले मिति २०७०/०२/२३मा नयाँ महशुल प्रस्ताव तयार गरि निर्णयको लागि आयोगमा पठाएको हो । आयोगले उक्त प्रस्ताव अध्ययन गर्दा उपयुक्त ठहर्‍याएकोले मिति २०७०/०३/१० मा कान्तिपुर दैनिकमा प्रस्तावित महशुल तथा सेवा शुल्कहरु सर्वसाधारणको जानकारी तथा प्रतिकृत्याको लागि प्रकाशित गर्‍यो । यसको साथै राय सुझावको लागि मिति २०७०/०३/१५मा भरतपुर नगरपालिकाको सभाहलमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमको आयोजना गर्‍यो ।

आम उपभोक्ताहरु बोर्डको नयाँ महशुल प्रस्तावप्रति सकारात्मक पाईएको थियो । तर केहि सरोकारवालाहरुले आम उपभोक्ताहरुलाई बोर्डको यथार्थ अवस्थाबारे जानकारी गराउन नदिई भ्रम श्रृजना गराउने उद्देश्यले उक्त कार्यक्रममा अवरोध गरेकोले सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम हुन सकेन । बोर्डले प्रस्ताव गरेका सेवा शुल्कहरुको विवरण राष्ट्रिय र स्थानीय पत्रपत्रिकाहरु र बोर्डको सूचना पाटीमा प्रष्ट रुपमा उल्लेख हुँदाहुँदै उनिहरुबाट बोर्डले प्रस्ताव गरेको भन्दा बढि शुल्क लगाउन लागेको भनि नकारात्मक प्रचार प्रसार गर्ने काम गरियो ।

नयाँ महशुल प्रस्ताव तयार गर्दा संभव भएसम्म बोर्डले सरोकारवालाहरूसंग लिखित रुपमा राय सुभाब लिएको थियो । उपभोक्ता समितिबाट प्राप्त सुभाबलाई ध्यानमा राखि यसै प्रकृतिका अधिराज्यका अन्य संस्थाहरुभन्दा कम महशुल प्रस्ताव गरिएको थियो । प्रस्तावित महशुल सम्बन्धमा हालसम्म आयोगमा कुनैपनि राय प्रतिक्रिया पठाईएको छैन । नियमित महशुल तिर्न आउने ग्राहकहरु प्रस्तावित महशुलप्रति सकारात्मक भएको पाईएको छ । बोर्डले लिखित राय सुभाब माग्दा कुनै उत्तर नदिने व्यक्तिहरुनै बढि मात्रामा विरोधमा उत्रेको पाईयो । उनिहरुको विरोध महशुल दरको विषयभन्दा पनि बोर्डको गठन प्रकृया र बोर्डको निर्णय प्रकृत्यामा सहभागिताको विषयमा केन्द्रित थियो । विगतमा खानेपानी संस्थानले संचालन गरेको सेवा क्षेत्रमा उपभोक्ताहरूसंग सहकार्य गर्ने संरचना विकास भई नसकेको र नगरपालिकामा निर्वाचित प्रतिनिधि नभएको कारण यो समस्या देखिएको हो ।

बोर्डको गठन र संचालन सम्बन्धमा खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३ ले स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन २०६३ को संशोधनबाट मात्र यसमा परिमार्जन हुन सक्दछ । विभिन्न क्षेत्रबाट बोर्डमा आमन्त्रित सदस्यमा मनोनित गरिदिन माग भई आएको छ । यस बोर्डको सदस्यले कानून बमोजिम पद तथा गोपनीयताको सपथ लिनुपर्ने व्यवस्था छ । कानूनले व्यवस्था गरेभन्दा बाहिर गएर आमन्त्रित सदस्यको रुपमा कार्यसमिति सदस्य थप्दै गएमा यस संस्थाले काम गर्न सक्ने अवस्था रहदैन । तर कुनै विषयमा परामर्श गर्नु परेमा कार्यसमिति बाहिरका व्यक्तिहरुलाई आवश्यकता अनुसार बोर्ड बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिने व्यवस्था ऐनले गरेको छ र सोही अनुरूप विभिन्न समयमा रायसुभाबको लागि बोर्डसँग सरोकार राख्ने महत्वपूर्ण व्यक्तित्वहरुलाई बोर्ड बैठकमा आमन्त्रण गर्ने गरिएको छ ।

उपभोक्ताहरुको सहभागिता वृद्धि गर्न बोर्डले कानूनी रुपमा विभिन्न उपसमितिहरु गठन गरि सरोकारवालाहरुलाई विभिन्न गतिविधिहरुमा सहभागि गराउन सक्दछ । यसै उद्देश्यको लागि विभिन्न खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु र पानी सुरक्षा उपसमिति गठन गरि बोर्डले सहकार्य गर्दै आएको छ । विगतको अनुभवबाट पुरानो सेवा क्षेत्रका उपभोक्ताहरुको सहभागिता वृद्धि गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्न अत्यावश्यक देखिएको छ ।

महशुल निर्धारणमा समस्या देखिए पश्चात जिल्लामा कृयाशिल विभिन्न राजनैतिक दलका प्रमुख एवं प्रतिनिधिहरूसंग भएको छलफल बमोजिम सरोकारवालाहरूसंग थप छलफल गर्ने उद्देश्यले बोर्डले पठाएको महशुल प्रस्ताव यथावत अवस्थामा राखिदिन महशुल निर्धारण आयोगलाई अनुरोध गरिएको छ । विगतमा नगरपालिकाले लिएको ऋणको दायित्व पुरा गर्न र सरकारको वर्तमान नीति बमोजिम बोर्डलाई आर्थिक रुपमा दिगो बनाई सेवालाई भरपर्दो बनाउने उद्देश्यले महशुललाई समयानुकुल बनाउन खोजिएको हो । यो अनिवार्य आवश्यकता र बाध्यता समेत हो ।

केन्द्रिय निकाय तथा अन्य दातृ संस्थाहरुबाट भविष्यमा नयाँ विकास निर्माणका आयोजनाहरुको लागि सहयोग लिंदा विगतमा यस नगरवासीहरुले लिएको ऋण तिरे नतिरेको र सेवा शुल्कहरुबाट संचालन खर्चहरु उठाए नउठाएको आधारमा आयोजना स्वीकृत हुने भएकोले हाम्रो नगरको साख राख्नको लागि उक्त ऋण समयमै तिरेर नयाँ आयोजनाहरुको लागि त्यस्ता संस्थाहरुबाट थप सहयोग लिनु पर्दछ । अहिले देखिनै थोरै थोरै महशुल नबढाईएमा भविष्यमा एकैचोटी धेरै वृद्धि गर्नुपर्ने हुनसक्छ । नेपाल सरकारले पनि समयानुकुल महशुल नउठाउने स्थानहरुमा नयाँ आयोजनाहरुलाई सहयोग गर्दैन । सेवा विस्तारमा बोर्डले लगानी गर्न नसकेमा सेवा विस्तारको लागि उपभोक्ताहरुले नगरपालिकामा माग गर्ने भएकोले त्यसको प्रत्यक्ष असर भरतपुर नगरपालिकामा पर्न जान्छ । नगरपालिकाले अन्य विकास निर्माणको बजेट घटाएर खानेपानी क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले जिल्लामा कृयाशिल राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, आम उपभोक्ताहरु र अन्य सरोकारवालाहरुले प्रस्तावित महशुललाई सहजै स्वीकार गरी बोर्डलाई आत्मनिर्भर बनाउन सहयोग हुने कुरामा भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड विस्वस्त रहेको छ ।

१२. आ. ब. २०६९/०७० मा बोर्डबाट गरिएका कार्यहरु:

भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डले आ.व.२०६९/०७० मा आन्तरिक श्रोत तथा अन्य सरोकारवाला संस्थाहरुको सहयोगमा आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी निम्न उपलब्धिहरु हासिल गरेको छ ।

१२.१ प्रेमवस्ती कालीका खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना:

यस आयोजनामा यस वर्ष ६.२ कि.मि पाईपलाईन विस्तार गरिएको छ । पाईपलाईन विस्तार भएका मुख्य क्षेत्रहरूमा विकास चोक वरपर र नारायणपुर क्षेत्र रहेका छन् । यस आयोजना अन्तर्गत भएका विभिन्न निर्माण कार्यहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची २ को तेश्रो चौमासिक तथा वार्षिक प्रगती प्रतिवेदनमा संलग्न छ ।

१२.२ कैलाशनगर खानेपानी आयोजना :

यस आयोजना अन्तर्गत यस आ.व.मा ४=९ कि.मि. वितरण लाईन निर्माण भई ६० वटा निजि धारा जडान भएको छ । यस आयोजनाको लागि टि.ओ.डी. मिटर र पावर केवल उपलब्ध गरी सकिएको छ । तत्कालै यस आयोजनाको डिप ट्युववेल संचालन गर्दा विद्युत महशुल खर्च बढी पर्ने भएकोले केही समयको लागि प्रेमवस्ती सिस्टम, तोरीखेत सिस्टम र कैलाशनगर सिस्टम एक आपसमा कनेक्शन गरी पानी संचालन गरिएको छ । बोर्ड, नगरपालिका, तथा उपभोक्ता समितिबाट भएका कामहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची २ को प्रगति प्रतिवेदनमा संलग्न छ ।

१२.३ आनन्दपुर खानेपानी आयोजना :

यस आयोजनामा उपभोक्ता समितिको पहलमा राष्ट्रिय प्राथमिक विद्यालय आनन्दपुरबाट २ कट्टा जग्गा उपलब्ध भई भरतपुर नगरपालिकाबाट डिप बोरीड भई पानी परिक्षण समेत भई सकेको छ । यस वर्ष भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डबाट उक्त जग्गामा कम्पाउण्ड वाल तथा गेट निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।

१२.४ भरतपुर खानेपानी आयोजना सुधार विस्तार विस्तार:

यस आयोजना अन्तर्गत आ.व. २०६९/०७० मा कार्यालय कम्पाउण्डको पश्चिम पट्टि १ सेट डिप ट्युववेल निर्माण र १८.१४ कि.मि. वितरण लाईन थप गरिएको छ । वितरण लाईन थप गरिएका क्षेत्रहरू यस प्रकार छन् ।

वितरण प्रणाली थप भएका मुख्य स्थानहरू :

वडा नं.	स्थान	परिमाण
वडा नं. २	जलदेवी टोल, देउती टोल, तालिम केन्द्र पछाडी, दुर्गा टोल	९४८ मिटर
वडा नं. ३	वालकुमारी क्याम्पस रोड	१०० मिटर
वडा नं. ४	कमलनगर	२०० मिटर
वडा नं. ५	खोरे टोल	१०० मिटर
वडा नं. ६	नवदुर्गा चोक, शिव पंचाङ्ग टोल, पिपलचोक टोल, वैदिक नगर श्रृजनशिल मार्ग, रामपुर मेनरोड, हरिभक्त मार्ग, जम्दारवा को टोल	२९०९ मिटर
वडा नं. ७	बुद्धचोक नजिक, सनराईज टोल, जलदेवी टोल -बिरामी कुरुवा घर नजिक), कोमल एन. मार्ग, तमाङ्ग टोल, श्रृजना टोल, अन्नपुर्ण चोक, न्यौपाने हार्डवेयर नजिक, नगरपालिका प्लटिङ्ग १, नगरपालिका प्लटिङ्ग २, कान्ति चोक,	२५२६ मिटर

वडा नं. 8	गौरीगञ्ज (एभरेष्ट फिड नजिक), भवानी पन्तको घर नजिक, न्यौपाने हार्डवेयर नजिक, मर्स्याङ्गदी टोल, अशोक चोक नजिक, वानिया टोल, अशोक चोक (माथी), अशोक चोक (तल), डेरी चोक, गौरीकृष्ण टोल, वाईस विगाहा टोल, दिपशिखा टोल (तिनतले चोक देखी ज्योती युवा क्लव) गौतम चोक देखी गौरीगञ्ज, पोलार स्टार बोडिङ्ग स्कुल दक्षिण, अशोक टोल, रविकिरण चोकवाट पूर्व, लालिगुरास चोक (क), (ख) , गोर्खाली चोक नजिक, पर्वत चोक, हिमालयन फिड नजिक, लम्जुङ्ग चोक-विशाल चोक, एस.ओ.एस. पछाडी	5120 मिटर
वडा नं. 9	मिलनचोक टोल, साभा टोल पतञ्जली मार्ग, शरदपुर स्कुल नजिक	887 मिटर
वडा नं. 10	युनिक टोल (अर्किड कलेज नजिक), शान्ति मार्ग, होटल रोयल सेन्चुरी पछाडी, शान्ति मार्ग टोल	1646 मिटर
वडा नं. 11	जगती चोक, के.वी लाईन रोड, गणेशस्थान गैरी टोल, जनोदय टोल, दिपज्योती टोल, नयाँ किरण मा.वि. नजीक, निलगिरी टोल	1514 मिटर
वडा नं. 12	कस्तुरी टोल	310 मिटर
वडा नं. 14	पेन्सन क्याम्प शाखा लाईन, तोरीखेत	1888 मिटर
जम्मा		18148 मिटर

१२.५ भरतपुर खानेपानी आयोजना मर्मत सुधार:

यस कार्यक्रम अन्तर्गत पम्प, मोटर, जेनेरेटर, ट्रान्सफर्मर र पाईपलाईनको नियमित मर्मत सम्भार कार्यहरु र विभिन्न स्थानहरुमा नयाँ तथा पुरानो लाईनको ईन्टर कनेक्शन गरि पानी वितरण बढि समानुपातिक हुने व्यवस्था मिलाईएको छ । आ.व. २०६९।०७० मा भएका मुख्य मुख्य मर्मत सुधार कार्यहरु यस प्रकार छन् ।

- करिव ५०० स्थानहरुमा पाईपलाईन लिंक मर्मत गरिएको (विशेष गरि नगरपालीका गेटबाट लायन्सचोक सम्मको ३५५ मि.मि.को एच. डि.पि. पाईप बढि फुट्ने गरेको पाईएको)
- दुई थान नयाँ सबमर्सिबल पम्प खरिद र पाँच थान सबमर्सिबल पम्पहरु रिवाईण्डिङ गरिएको
- विरेन्द्र क्याम्पस पछाडिको सेवा क्षेत्रमा पानी सप्लाई सुधारको लागि विरेन्द्र बहुमुखि क्याम्पससंग अनुरोध गरि क्याम्पस कम्पाउण्डबाट नगरपालिका पानी टंकी र त्यस क्षेत्रको वितरण लाईन ईन्टर कनेक्शन गरिएको
- कार्यालय पछाडीको पम्पबाट मालपोत नजिकको पम्प कनेक्सन गर्ने लाईनमा पानी पम्प गर्ने व्यवस्था मिलाई ग्लोबल होटल पछाडीको क्षेत्रमा पानी सप्लाईमा सुधार भएको गरिएको
- फेरुल देखि सम्बन्धित ग्राहकको लाईनमा आईपर्ने मर्मत सुधार र मिटर मर्मत लगायतका १४०० निवेदन बमोजिम रु.२०५.०० को दरले सेवा शुल्क लिई मर्मत सेवा दिईएको छ । यसबाट कार्यालयलाई रु. २ लाख ८१ हजार आम्दानी भएको
- चट्याङ्ग र चराको कारण कार्यालय पछाडिको ट्रान्सफर्मर, पम्प र जेनेरेटरको प्यालन बोर्ड जलेकोले त्यसको मर्मत गर्नुका साथै ७ वटा ट्रान्सफर्मरहरुलाई चट्याङ्गबाट बचाउन Lightning Arrester जडान गरिएको, नगरपालिका गेट नजिकको 11 KV Electric Line ब्यक्तिको जग्गामाथि परेकोले केहि पर सारिएको छ ।

१२.६ वातावरणीय सरसफाई कार्यक्रम:

वातावरणीय सरसफाई कार्यक्रम अन्तर्गत भ.न.पा. संगको सहकार्यमा सम्पन्न गरिएका मुख्य मुख्य कार्यहरु :

- जैविक फोहर घरमै व्यवस्थापनको लागि भ.न.पा का विभिन्न टोलमा बोर्डबाट कम्पोष्ट च्याम्बरको प्रवर्द्धनको लागि ५० प्रतिशत रकम अनुदान दिई १२० घरमा कम्पोष्ट च्याम्बर निर्माण गरिएको

कम्पोष्ट च्याम्बर वितरण गरिएका टोलहरु :

वडा नं.	टोलको नाम	संख्या
वडा नं. ३	मेनरोड टोल	7 ; ↑
वडा नं. ४	वाह्रघरे टोल	2 ; ↑
वडा नं. ६	नवज्योती टोल, पिपलचोक टोल	15 ; ↑
वडा नं. ७	शिवटोल	5 ; ↑
वडा नं. १०	दुर संचार रोड, सैनिक टोल, स्याउलीवजार टोल	30 ; ↑
वडा नं. ११	निलगिरी टोल	13 ; ↑
वडा नं. १२	राधाकृष्ण टोल, वसन्त चोक टोल, पोखरेली टोल, एकता टोल, सर्वोदय टोल	48 ; ↑

जम्मा 120 ; ↑

- प्लाष्टिकबाट वातावरणमा हुने प्रदुषण कम गर्ने उद्देश्यकले प्लाष्टिकको प्रयोगमा निरुत्साहित गर्न ज्योती युवा क्लव गौरीगञ्जले भरतपुर नगरपालिकाको सहयोगमा आयोजना गरेको सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम तथा टिकाउ भोला वितरण कार्यक्रममा रु. २०,०००.०० बराबरको आर्थिक सहयोग गरिएको
- वडा नं. ८ मा वातावरणीय सरसफाई कार्यक्रम संचालन र विसहजारी तालको जलकुम्भी भार हटाई ताल संरक्षण गर्न सहयोग गरिएको
- तिनवटा टोलहरुले आयोजना गरेको जनचेतनामुलक तीजगीत कार्यक्रममा बोर्डबाट सरसफाई तथा चुहावट नियन्त्रण सम्बन्धी ब्यानर राखी प्रचार प्रसार गरिएको

१२.७ तालिम, गोष्ठी तथा हस्तान्तरण कार्यक्रम :

यस कार्यक्रम अन्तर्गत निम्न कार्यहरु सम्पन्न भएको छ ।

- विभिन्न मितिमा संस्थानको भरतपुर शाखा यस बोर्डमा हस्तातरणका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिएको
- बोर्डका पदाधिकारीहरु र समन्वय र सहयोगी भुमिका निर्वाह गर्ने अन्य व्यक्तिहरु वार्ता तथा संभौताको लागि पटक पटक काठमाडौ डेलिगेशन गईएको
- संस्थानको सम्पत्ति हस्तान्तरण र नयाँ महशुल प्रस्ताव बारे छलफलको लागि हस्तान्तरण समारोह र सरोकारवालाहरु संग विभिन्न मितिमा २ वटा छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम आयोजना गरिएको
- बोर्डका विविध गतिविधिहरु बारे सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने उद्देश्यले २ वटा पत्रकार भेटघाट कार्यक्रम आयोजना गरिएको
- पानीको दुरुपयोग कम गर्नको लागि चुहावट नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन गरी पानी चुहावट गर्ने २०० जना व्यक्तिहरुबाट रु १२ लाख ४० हजार जरिवाना तथा थप महशुल असुल गरिएको
- चुहावट न्यूनीकरणको लागि विभिन्न पत्रिका तथा एफ एमहरुबाट जनचेतनामुलक सूचना प्रकासन तथा प्रसारण गरिएको
- बोर्डका कर्मचारीहरुको कम्प्युटर सफ्टवेयर संचालन सम्बन्धी सिप तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा बोर्डका विविध गतिविधिहरु जानकारी गराउने उद्देश्यले २ वटा तालिम कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको

१२.८ खानेपानी सुरक्षा योजना (Water Safety Plan):

बोर्डबाट वितरित पानीलाई प्रदुषित हुनबाट बचाउन आ.व. २०६९/०७० देखि खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवनसंगको सहकार्यमा खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गरिएको हो । यस कार्यक्रमको अनुगमन गर्ने, ग्राहकहरूसँग निकट सम्बन्ध स्थापना गर्ने र उपभोक्ताहरूको सन्तुष्टि पहिचान गर्ने उद्देश्यले गत वर्ष बोर्डका सदस्य श्री बद्रि प्रसाद अधिकारीज्यूको संयोजकत्वमा विभिन्न क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरि १५ सदस्यीय खानेपानी सुरक्षा योजना उप समिति (विस्तृत विवरण अनुसूचि ४ मा संलग्न) को गठन भएको छ । खानेपानी सुरक्षा सम्बन्धि नियमित कामहरू गर्नको लागि ३ जना प्राविधिक कर्मचारीहरूको टोली बनाईएको छ । यसले पानी प्रदुषण हुनसक्ने जोखिमयुक्त स्थानहरू पत्ता लगाई तत्काल मर्मत सुधार गर्ने, त्यसको अभिलेख राख्ने र मुख्य स्टेशनहरूमा नियमित रूपमा क्लोरिनेसन कार्यको रेखदेख गर्दै आएको छ ।

यस वर्ष विश्व स्वास्थ्य संगठनको सहयोगमा खानेपानी तथा ढल निकास विभागबाट खानेपानी संस्थान र यस बोर्डका कर्मचारीहरूको लागि गैँडाकोटमा आयोजित खानेपानी सुरक्षा योजना सम्बन्धि अभिमुखिकरण कार्यक्रम पश्चात पानीको गुणस्तर जाँच गर्नको लागि खानेपानी तथा ढल निकास विभागबाट यु.एस. डलर १४५० मुल्य पर्ने १ थान वाक टेक टेष्ट किट प्राप्त भएको छ । उक्त किटबाट पानीको धमीलोपना, पि.एच., कोलीफर्म ब्याक्टेरीया (Total Coliform and Fecal Coliform) र क्लोरीन अवशेष जाँचन सकिन्छ ।

यस वर्ष बोर्डका १७ जना कर्मचारीहरूलाई पानी सुरक्षा सम्बन्धी १ दिने अभिमुखिकरण तालिम दिईएको छ । केहि प्रयोगशालाका सामग्रीहरू र क्लोरीन डोजिङ गर्ने प्लाष्टिक टंकीहरू खरिद भई जडान भएको छ । खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय चितवन स्थित क्षेत्रीय पानी परीक्षण प्रयोगशालामा हालै केमिष्टको पदपूर्ति भएकोले निजको सहयोगमा आ.व.२०७०/०७१मा बोर्डको कार्यालयमा सानो स्केलको पानीको गुणस्तर परीक्षण प्रयोगशाला (Water QualityTesting Laboratory) निर्माण गरी नियमित रूपमा केहि Parameter हरू परीक्षण गर्ने लक्ष्य लिईएको छ ।

१३.० भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको आ.व. २०६९/०७० को आम्दानी खर्चको स्थिति:

आय तर्फ		व्यय तर्फ	
विवरण	रकम रु.	विवरण	रकम रु.
पानी महशुल (यस वर्ष विलिङ्ग भएको)	3,09,84,000.00	अनूसूची १ बमोजिमको संचालन खर्च	2,97,50,000.00
अघिल्ला वर्षहरूको उठ्नुपर्ने महशुल	69,01,000.00	संचालन बचत	2,46,13,000.00
महशुल वापत संकलित	2,96,81,000.00		
अन्य आम्दानी	1,80,44,000.00	पूँजीगत लगानी	1,93,30,000.00
यस वर्षको जम्मा आम्दानी	4,77,25,000.00	बैंक मौज्दात (प्राईम बैंक)	70,00,000.00
गत आ.व.को बैंक बाँकी	83,66,000.00	नगद मौज्दात (काउण्टर)	11, 000.00
कुल जम्मा	5,60,91,000.00	कुल जम्मा	5,60,91,000.00

आ.व. २०६९/०७० को प्राप्ती तथा भुक्तानीको विस्तृत विवरण निम्न अनुसार छ ।

भरतपुर खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड

भरतपुर, चितवन

आ.व.२०६९/७० को प्राप्ती तथा भुक्तानी विवरण

प्राप्ती विवरण	रकम (रु.)	भुक्तानी विवरण	रकम (रु.)
शुरु मौज्जात		तलव	७१,२१,००५.६७
नगद मौज्जात	-	भत्ता	७,०२,५०२.१०९
बैंक मौज्जात	८३,६६,६२३.१९	बैठक भत्ता	१,१४,९००.१००
पानी महशुल	२,९६,८०,७१३.६२	दैनिक भ्रमण भत्ता	१,४५,८०३.१००
अग्रिम महशुल	३,२०,३४८.१५	सेवा महशुल	१,७३,६७८.१००
धारा जडान शुल्क	६८,४६,८००.१००	टेलिफोन महशुल	१,१९,४२८.८६
मिटर विक्री	२०,४०,०००.१००	परामर्श सेवा	२,१७,८७९.१८
पाईप फिटिङ्ग	१५,६९,०६९.८०	चन्दा तथा पुरस्कार	३,०००.१००
निवेदन दस्तुर	५,५६,६२०.१००	तालिम,गोष्ठी, ग्राहक सचेतना तथा	
कार्ड विक्री	५१,४९५.१००	चुहावट नियन्त्रण कार्यक्रम	४,५९,०५९.७२
ग्राहक नम्बर प्लेट दस्तुर	८,१७,१००.१००	ग्राहक नम्बरिङ्ग कार्यक्रम	७,२०,१६९.१००
नामसारी तथा ठाँउसारी शुल्क	२,२५,२०५.१००	ईन्धन	
बैंक व्याज	२,९५,४०५.१०४	(क) सवारी साधन	१,७८,९१२.१५
जरिवाना	२४,०४,३०७.१२२	(ख) जेनेरेटर	१२,९५,२०७.१००
विविध	३२,६०२.१००	वातावरणीय सरसफाई कार्यक्रम	२,३४,८४०.१००
थप महशुल (पानी दुरुपयोग गर्ने ग्राहकबाट)	१२,४०,५९१.१५०	पानी सुरक्षा योजना	६०,७३३.१८
धरौटी प्राप्त (फिर्ता दिन बांकी)		अतिथि सत्कार	९९,८९९.६२
(क) ग्राहक	१३,७४,०००.१००	विद्युत महशुल	१,२१,३४,४३२.१३४
(ख) निर्माण व्यवसायी	२,७८,२९६.१३८	मसलन्द तथा कार्यालय सामान	२,९५,८७६.१००
		लेखापरीक्षण	२०,०००.१००
		छपाई	४,९२,३७८.१००
		पुस्तक तथा पत्रपत्रिका	९,७००.१००
		औषधी	७४,५८०.१००
		विविध	४९,२४३.१००
		मर्मत सम्भार	२,४६,८७६.१००
		महशुल छुट	५,६२,७२६.१५९
		पाईप लाईन तथा इलेक्ट्रोमेकानिकल	
		उपकरण मर्मत सुधार	२४,२१,६६३.१४७
		पाईप लाईन विस्तार तथा नयाँ	
		आयोजना निर्माण	१,११,३४,८१८.१५५
		टयुवेल निर्माण	२२,२६,६२०.१००
		मिटर तथा फेरुल खरिद	१७,९५,७०४.८०
		सापटी फिर्ता (भ.न.पा.)	४०,००,०००.१००
		धरौटी फिर्ता	१,४०,९६०.१५५
		सफ्टवेयर खरिद	१,७५,०००.१००
		फर्निचर खरिद	१,९९,६१२.१००
		कार्यालय उपकरण खरिद	४,८०,५०५.६९
		भवन निर्माण तथा सुधार	९,७२,४४१.१२
		अन्तिम बैंक मौज्जात	७०,००,४७८.१४९
		अन्तिम नगद मौज्जात	१०,५४२.१०१
जम्मा	५,६०,९१,१७८.१००	जम्मा	५,६०,९१,१७८.१००

१४. महशुल असुली तथा बक्यौताको स्थिति: मिति २०६९ भदौ मसान्तमा नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुर शाखाको सम्पत्ति तथा दायित्व हस्तान्तरण गरी लिदाको अवस्थामा १४८२ ग्राहकको बक्यौता महशुल रु ७६,६४,३०१ थियो । आ.व ०६९/०७० मा जम्मा रु ३,०९,८४,०००.०० विलिङ्ग भएको छ । २०७० साल आषाण मसान्त सम्ममा विभिन्न ग्राहकहरुबाट रु. ८२,०४,८७१ .०० पानी महशुलको रकम उठ्न बाँकी रहेको छ । यस बोर्डले संस्थान हस्तान्तरण गरि लिए पछि एक पटक पनि महशुल तिर्न नआएका, घर ठेगाना फेला पर्न नसकेका, घर जग्गा बेचेर अन्यत्र गएका, कार्यलयनै बन्द भईसकेको जस्ता कारणहरुबाट १२ महिना भन्दा बढि समयको महशुल तिर्न बाँकी रहेका शंकास्पद ग्राहकहरुको संख्या ३२१ र उनीहरुको बक्यौता रकम रु. २६,३१,४९५ छ । विशेष गरी वडा नं.१, २, ३, ४ र १० का पुराना ग्राहकहरुबाट बढि मात्रामा महशुल उठ्न बाँकी छ । वि.सं. २०७० असार मसान्त सम्म रु. ४,०००।- भन्दा बढी बक्यौता रहेकाहरुको विवरण अनुसूची ६ मा दिईएको छ । रु. ४०००।- भन्दा बढि बक्यौता भएका ग्राहकहरुको संख्या र बक्यौता रकम वडागत रुपमा निम्नानुसार छ ।

तालिका नं. २ : रु. ४०००।- भन्दा बढि बक्यौता भएका ग्राहकहरुको संख्या र बक्यौताको वडागत विवरण

क्र.सं.	वडा नं.	जम्मा ग्राहक संख्या	बक्यौता भएका ग्राहक संख्या	बक्यौता रकम रु.	कैफियत
1	1	409	32	4,30,930.00	
2	2	2311	60	6,12,633.04	
3	3	638	85	11,51,010.04	
4	4	750	53	4,84,344.36	
5	5	669	11	87,954.00	
6	6	1023	9	86,161.00	
7	7	1714	11	99,299.00	
8	8	655	8	94,988.00	
9	9	1230	24	1,65,757.00	
10	10	3425	84	11,71,341.81.	
11	11	765	11	1,51,182.00	
12	12	998	23	3,24,631.00	
13	13	75			
14	14	234			
hDdf		14896	411		
cGo				35,805.00	
hDdf				4896036.25	

१५. भरतपुर खानेपानी प्रणालीका प्रमुख सूचकहरु (Key Performance Indicators):

१५.१ तथ्याङ्कको आधार: भरतपुरको खानेपानी प्रणाली विगत ३ वर्षमा छुट्टाछुट्टै संस्थाबाट संचालन भएको तर नेटवर्क एक आपसमा जोडिएको हुँदा उत्पादन/वितरण र आम्दानी/खर्च विश्लेषण गर्दा दुवै संस्थाको आम्दानी खर्च अध्ययन गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपाल खानेपानी संस्थान भरतपुरबाट उपलब्ध आ.व. २०६४/०६५ देखी आ.व. ०६८/०६९ सम्मको आर्थिक विवरण, केन्द्रिय कार्यालयबाट प्राप्त आ.व. २०६६/०६७ देखी २०६८/०६९ सम्मको एकमुष्ट आम्दानी खर्च विवरण र बोर्ड तर्फको आ.व. २०६६/०६७ देखी २०६८/०६९ सम्मको आम्दानी खर्च विवरणको आधारमा सम्पूर्ण प्रणालीको विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी आ.व.२०६९/०७० को चैत्र मसान्त सम्मको आम्दानी खर्चको विवरणको आधारमा चालु वर्षको कुल आम्दानी खर्च, उत्पादन, बिक्रि, तथा ग्राहक संख्या अनुमान गरिएको छ । आ.व. २०६९/०७०लाई आधार वर्ष मानी वार्षिक मुल्य वृद्धि दर, ग्राहक वृद्धि दर र जनसंख्या वृद्धि दरको आधारमा आ.व.२०७४/०७५ सम्मको विस्तृत अनुमान तयार गरिएको छ ।

१५.२ पानी उत्पादन अनुमान: यस प्रणालीका मुख्य मुख्य स्टेशनहरूको पम्पको क्षमता, संचालन घण्टा र विद्युत खपत अंक अध्ययन गर्दा प्रति युनिट विद्युत खपत बराबर २.८५ युनिट पानी उत्पादन भएको पाईयो । त्यसैगरी मासिक ईन्धन खपतको आधारमा जेनेरेटरबाट उत्पादन भएको विद्युत खपत समेत जोडेर कुल ईन्धन खपत युनिट निकालिएको छ । सबै पम्पहरू लगभग एउटै Head मा संचालन भएको अवस्था भएकोले कुल ईन्धन खपत युनिटको आधारमा पानीको उत्पादन अनुमान गरिएको छ ।

१५.३ पानी वितरण: यस प्रणालीमा अधिकांश १/२" साईजका धाराहरू वितरण भएको छ । ३/४" र १" साईजका धाराहरू ज्यादै सिमित संख्यामा छन् । औसत मासिक रिडिङ्ग अंक र औसत मासिक महशुल निकाल्नको लागि १/२" भन्दा ठुलो साईजका धाराहरूलाई Meter Service Factor ($3/4"=2.8$, $1"=5.6$) को आधारमा १/२" (Equivalent) संख्यामा परिवर्तन गरि कुल धारा संख्या हिसाव गरिएको छ । केही सार्वजनिक धाराहरूको विल रकम अनमिटर सार्वजनिक धाराको महशुल सरह भरतपुर नगरपालिकाले तिर्दै आएको छ । यसको अतिरिक्त बिलिङ्ग नहुने सार्वजनिक धारा संख्या खासै उल्लेखनिय नभएको, र बोर्डले व्यवस्थापनको जिम्मेवारी लिए पश्चात आवश्यक स्थानहरूमा समुहगत धारा दिई सार्वजनिक धारा कटौती गरिदै आएकोले सार्वजनिक धाराको खपतलाई छुट्टै गणना गरिएको छैन ।

शहरी तथा वातावरणीय सुधार परियोजनाले परामर्शदाता WELINK मार्फत २०६५ बैशाखमा तयार गराएको यस प्रणालीको Business Plan Report मा संस्थानतर्फको कुल दैनिक उत्पादन ५५ लाख २० हजार लिटर, बिक्रि ३४ लाख २० हजार लिटर, प्रति व्यक्ति उत्पादन ११० लिटर/ प्रति दिन, प्रति व्यक्ति प्रति दिन खपत ८० लिटर, औसत मासिक खपत अंक १४.१८ र चुहावटदर ३८% अनुमान गरिएको छ ।

१५.४ औसत खपत अंक: आ.ब. ०६६।०६७ देखि आ.ब. २०६८।०६९को औसत उत्पादन २७ युनिट, मिटर रिडिङ्ग अंकको आधारमा बिक्रि/उत्पादन अनुपात ०.५६ र महशुलको आधारमा प्रति धारा औसत खपत अंक १६.७७ छ । यसबाट चुहावट दर ३८% हुन आउँछ । यस अवधिको प्रति युनिट औसत महशुल बिक्रिको आधारमा रु.९.९३ र उत्पादनको आधारमा रु. ५.५८ हुन आउँछ ।

उल्लेखित तथ्यांकहरू र आ.ब. २०६९।०७० को बिस्तृत विवरणहरूको आधारमा आगामी ५ वर्षको अनुमान तयार गरि यस प्रणालीका प्रमुख सूचकहरू (Key Performance Indicators) तयार गरिएको छ । उक्त सूचकहरूको सारांश तालिका नं. ३ बमोजिम छ ।

तालिका नं. ३ : भरतपुर खानेपानी प्रणालीका प्रमुख सूचकहरू (Key Performance Indicators)

विवरण	आर्थिक वर्ष			कैफियत
	०६६।०६७ देखि ०६८।०६९को	२०६९।०७० को औसत	०७०।०७१ देखि ०७१।०७२को औसत अनुमान	
औषत ग्राहक संख्या (१/२")	10523	13850	17737	
सेवा पुगेको जनसंख्या, प्रतिशत	65243	85870	109969	
सेवा पुगेको जनसंख्या, प्रतिशत		55	70	
दैनिक सरदर पानी उत्पादन, लिटर	8000000	13000000	16700000	
दैनिक सरदर पानी विक्री, लिटर	4960000	8450000	12400000	
मिटर भएको धाराको प्रतिशत	90	96	100	
चुहावट, प्रतिशत	38	35	26	
पानी सप्लाई समय, घण्टा	6	9	15	
पानी नचल्ने धाराहरूको प्रतिशत	4	gufo	0	
प्रति व्यक्ति उत्पादन /विक्रि, लिटर	150/80	162/108	157/118	
प्रति युनिट इन्धन दर रु. (जेनरेटर सहित)	5.50	6.95	7.41	
औसत मासिक खपत अंक	14.18	14.25	15	
प्रति युनिट पानी सप्लाईमा लाग्ने खर्चहरू				
ईन्धन खर्च, रु.	3.05	3.61	3.44	
कर्मचारी खर्च रु.	4.74	2.46	2.55	
प्रशासनिक खर्च	0.84	0.92	0.85	
मर्मत संभार, खर्च रु.	0.91	1.05	0.86	
नियमित पुँजिगत सुधार विस्तारमा खर्च, रु.	2.20	3.80	4.41	
जम्मा प्रत्यक्ष खर्च, रु.	11.74	11.85	12.11	६५%
अप्रत्यक्ष खर्च (उपदान, ऋण, सापटी र ह्रासकट्टी) रु.		5.46	6.45	३५%
जम्मा खर्च रु.	11.74	17.31	18.56	
प्रति ग्राहक प्रति महिना लाग्ने संचालन खर्चहरू				
ईन्धन खर्च, रु.	49.25	61.17	72.90	
कर्मचारी खर्च रु.	64.78	52.91	54.01	
प्रशासनिक खर्च, रु.	10.63	16.76	18.02	
मर्मत संभार, केमिकल र अन्य खर्च रु.	13.44	14.29	15.45	
जम्मा संचालन खर्च, रु.	141	131	160	
प्रति ग्राहक प्रति महिना लाग्ने ओभरहेड खर्चहरू				
कर्मचारी विदा तथा उपदान खर्च, रु.		4.87	8.81	
उत्पादन, वितरण क्षमता विस्तारमा लगानी, रु.	48.00	83.00	96.83	
सापटी फिर्ता, ऋणको साँवा व्याज भुक्तानी, रु.	38.54	24.07	63.72	
ह्रासकट्टी खर्च, रु.	58.78	75.21	66.20	
खानेपानी महशुल निर्धारण आयोगको सेवाशुल्क, रु.			3.38	
जम्मा ओभरहेड खर्च रु.	145	187	239	
कुल जम्मा खर्च, प्रति ग्राहक प्रति महिना रु.	286	318	399	
एक हजार ग्राहक बराबर कर्मचारी संख्या	5.76	3.03	3.89	
प्रति युनिट आमदानी, रु.				
पानी महशुल, विक्रिको आधारमा रु.	10.06	9.50		
पानी महशुल, उत्पादनको आधारमा रु.	5.79	6.10		
प्रति ग्राहक प्रति महिना औषत आमदानी, रु.				
महशुल आमदानी, रु.	150	170		
अन्य आमदानी, रु.	22	20		
धारा जडान खर्चबाट आमदानी, रु.	68	38		
जम्मा आमदानी, रु.	241	228		
प्रति ग्राहक घाटा, रु.	-42	-90		
संकलन अवधि, दिन	90	80		